

Näringsdepartementet

ILO:s konvention (nr 184) och rekommendation (nr 192) om arbetsmiljö och arbetshygien i lantbruket
3 bilagor

Genom remiss den 20 september 2001 (N2001/8808/ARM) har ILO-kommittén anmodats yttra sig över de instrument som Internationella arbetskonferensen antog vid sitt 89:e möte i juni 2001, nämligen en konvention (nr 184) och en rekommendation (nr 192) om arbetsmiljö och arbetshygien i lantbruket. ILO-kommittén har i sin tur remitterat ärendet till Riksförsäkringsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Kemikalieinspektionen, Arbetsmiljöverket, Svenskt Näringsliv, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Lantbrukarnas Riksförbund och Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala. En sammanställning över remissyttrandena samt en översättning till svenska av de båda instrumenten bifogas.

Bakgrund

ILO:s styrelse fattade i mars 1998 beslutet att föra upp ämnet arbetarskydd i lantbruket på Internationella arbetskonferensens dagordning i syfte att år 2000 hålla en första diskussion och år 2001 anta instrument i ämnet.

ILO har tidigare antagit ett antal konventioner och rekommendationer med direkt eller indirekt relevans för arbetarskyddet i lantbruket. Här bör särskilt nämnas 1958 års konvention (nr 110) om plantagearbete, 1963 års konvention (nr 119) om maskinskydd, 1964 års konvention (nr 121) om förmåner vid yrkesskada, 1981 års konvention (nr 155) om arbetarskydd och arbetsmiljö, 1990 års konvention (nr 170) om säkerhet vid användning av kemiska produkter i arbetslivet samt 1969 års konvention (nr 129) om yrkesinspektion (jordbruk). Den senare räknas som en av ILO:s fyra s.k. "priority conventions" men har med sina 40 ratifikationer inte på långt när fått den anslutning som motsvarande konvention (nr 81) om arbetsinspektion (industri och handel) som ratificerats av 128 medlemsstater. Sverige har ratificerat samtliga nämnda konventioner med undantag för konventionen nr 110.

De nämnda instrumenten har dock inte befunnits tillräckliga för jordbrukets behov. I den underlagsrapport, som Internationella arbetsbyrån utarbetade inför första-årsbehandlingen, anges att hälften av världens arbetskraft, dvs. ca 1,3 miljarder människor, är sysselsatta inom jordbrukssektorn. I industriländerna är andelen sysselsatta inom lantbruket mindre än 10 procent, medan närmare 60 procent av den arbetande befolkningen i utvecklingsländerna är sysselsatta inom lantbruket.

Vid sidan om gruvarbete och byggnads- och anläggningsarbete räknas jordbruket till de tre mest riskfyllda näringsgrenarna. Ökad användning av maskiner, bekämpningsmedel och andra kemiska produkter har medfört allvarliga risker. I åtskilliga länder är antalet olyckor med dödlig utgång dubbelt så högt som genomsnittet för övriga branscher. Av 330 000 beräknade arbetsolyckor med dödlig utgång i världen 1997 inträffade 170 000 i lantbruket.

Anställningsformerna varierar mycket inom lantbruket. Inom sektorn återfinns bl.a. egenföretagare, hel- och deltidsanställda, ackordsarbetare och säsongarbetare. I många länder är skyddet för dem som arbetar i lantbruket ytterst bristfälligt. De omfattas inte av den generella arbetsmiljölagstiftningen, inte heller av några trygghetssystem. De lantbruksarbetare som är mest utsatta är de som arbetar i familj jordbruk, daglönare på odlingar, säsongarbetare, kvinnor och barn. De flesta av de arbetande barnen i världen återfinns i jordbruksarbete och i småföretag, vilka ofta är familjeföretag, och i tjänst i arbetsgivarens hushåll. Barn påverkas mer än vuxna av usla och skadliga arbetsförhållanden. Som ett exempel kan nämnas att 90 procent av de arbetande barnen på landsbygden i u-länder är sysselsatta i jordbruksverksamhet och att fler av dem dör till följd av förgiftning än av traditionella barnsjukdomar.

Efter avslutad utskottsbehandling antog Internationella arbetskonferensen i juni 2001 konventionen (nr 184) och rekommendationen (nr 192) om arbetarskydd och arbetshygien i lantbruket. Konventionen antogs med röstsiffrorna 402 röster för, 2 emot och 41 nedlagda. Rekommendationen antogs med 418 röster för, ingen emot och 33 nedlagda. Av de svenska ombuden röstade såväl regerings- som arbetstagar- och arbetsgivarrepresentanterna för båda instrumenten.

Konventionens och rekommendationens huvudsakliga innehåll

Konventionen hänvisar inledningsvis till bl.a. 1958 års konvention (nr 110) och rekommendation (nr 110) om plantagearbetares arbetsförhållanden, 1964 års konvention (nr 121) och rekommendation (nr 121) om förmåner vid yrkesskada, 1969 års konvention (nr 129) och rekommendation (nr 133) om yrkesinspektion inom jordbruket, 1981 års konvention (nr 155) och rekommendation (nr 164) om arbetarskydd och arbetsmiljö, 1985 års konvention (nr 161) och rekommendation (nr 171) om företagshälsovård, 1990 års konvention (nr 170) och rekommendation (nr 177) om säkerhet vid användning av kemiska produkter i arbetslivet samt till 1948 års konvention (nr 87) om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, 1949 års konvention (nr 98) om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten, 1973 års konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete och 1999 års konvention (nr 182) om de värsta formerna av barnarbete.

Konventionen innehåller *21 operativa artiklar*. Del I gäller tillämpningsområdet. Med uttrycket lantbruk avses de jordbruks- och skogsbruksverksamheter som äger rum i lantbruksföretag, inklusive växtodling, skogsvård, husdjurs- och insektsskötsel, t.ex. biodling, bearbetning av jordbruksprodukter och animaliska produkter samt användning och underhåll av maskiner, utrustning, redskap, verktyg och jordbruksanordningar. Dessutom ingår i begreppet verksamheter som hänför sig direkt till lantbruksproduktionen, exempelvis lagring och

transporter (art. 1). Utanför begreppet står husbehovsodling, industriella processer där lantbruksprodukter används som råvaror samt tjänster som anknyter till dem och industriellt skogsbruk (art. 2). Medlemsstaten kan, efter att ha hört representativa arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, begränsa konventionens tillämpningsområde genom att undanta vissa företag eller avgränsade arbetstagar kategorier. Om så har skett är medlemsstaten dock skyldig att utarbeta en plan så att dessa företag och arbetstagar kategorier stegvis omfattas av bestämmelserna i konventionen (art. 3).

Del II i konventionen innehåller allmänna bestämmelser som förutsätter utarbetandet av ett enhetligt nationellt åtgärdsprogram för arbetarskydd och arbetshygien i lantbruket. Lagstiftningen och övriga nationella bestämmelser skall för detta ändamål ange en myndighet som svarar för åtgärdsprogrammets genomförande, definiera arbetsgivarnas och arbetstagararnas rättigheter och skyldigheter samt upprätta de organ för samordning som behövs och definiera dessas ansvarsområden. Myndigheten skall kunna ingripa i sådan verksamhet som medför fara och vid behov avbryta den (art. 4). Det system för tillsyn av arbetsplatserna som konventionen förutsätter kan också genomföras så, att myndigheterna vid förrättandet av inspektioner bistås av därtill bemyndigade offentliga eller enskilda inrättningar (art. 5).

Del III i konventionen innehåller bestämmelser om förebyggande åtgärder och skyddsåtgärder som arbetsgivaren skall vidta för säkerställande av arbetstagararnas hälsa och säkerhet. Om två eller flera arbetsgivare eller en eller flera arbetsgivare och en eller flera självständiga yrkesutövare bedriver verksamhet på ett och samma arbetsställe skall de samarbeta för att uppfylla kraven på arbetarskydd (art. 6). I arbetsgivarens skyldigheter ingår att övervaka risker för arbetstagararnas säkerhet och hälsa och att lämna instruktioner som gäller arbetsrelaterade riskfaktorer. Arbetsgivaren skall vidta omedelbara åtgärder för att stoppa varje verksamhet som medför överhängande fara för hälsa och säkerhet samt evakuera arbetstagararna på lämpligt sätt (art. 7).

Ytterligare innehåller denna del bestämmelser om arbetstagararnas rätt att bli informerade om de faror på arbetsplatsen som kan påverka deras säkerhet och hälsa, att delta i tillämpningen och översynen av arbetarskyddsåtgärder samt att välja skyddsombud och medlemmar i skyddskommittéer. De skall ha rätt att avlägsna sig från arbetet, om de har skälig anledning att tro att allvarlig fara uppstått för deras hälsa eller säkerhet. De skall vara skyldiga att rätta sig efter föreskrivna skyddsregler (art. 8).

Vidare finns i denna del bestämmelser om säkerhet vid användning av maskiner och redskap samt ergonomi och maskinförarnas behörighet (art. 9-10), hantering och transport av varor (art. 11), ändamålsenlig hantering av kemiska produkter (art. 12-13), hantering av djur och skydd mot biologiska risker (art. 14) och lantbruksanordningarnas säkerhet (art. 15).

I del IV i konventionen ingår bestämmelser om arbetstagar kategorier som det anses vara särskilt viktigt att skydda. Arbetstagarare under 18 år får, med vissa undantag, inte sysselsättas i farligt arbete. Vilka uppgifter som avses skall fastställas i den nationella lagstiftningen eller av den behöriga myndigheten (art. 16).

Tillfälligt anställda och säsongarbetare skall ha samma arbetarskydd som jämförbara fast anställda arbetstagare (art. 17). Kvinnliga arbetstagares särbehov som anknyter till havandeskap, amning och fortplantningshälsa skall beaktas (art. 18). Denna del innehåller även bestämmelser om personalutrymmen och om miniminormer för inkvartering av arbetstagare (art. 19) samt om arbetstid (art. 20). Slutligen skall det sociala skyddet eller försäkringssystemet för arbetstagare inom lantbruket motsvara det som gäller för arbetstagare inom andra branscher och vid sidan av olycksfall med dödlig utgång och andra olycksfall i arbetet, täcka arbetsförmåga och andra arbetsrelaterade hälsorisker (art. 21).

Rekommendationen preciserar och kompletterar bestämmelserna i konventionen. Vidare bör vid inspektioner på lantbrukets arbetsplatser principerna i konventionen (nr 129) och rekommendationen (nr 133) om yrkesinspektion inom jordbruket beaktas. Multinationella företag bör, oberoende av var de är verksamma, trygga sina lantarbetares hälsa och säkerhet enligt nationella lagar och bestämmelser samt den trepartiska ILO-deklarationen om de multinationella företagen och arbetsmarknaden. Det skydd som konventionen föreskriver bör utvidgas till att omfatta egenföretagare inom lantbruket.

Konventionens förhållande till svensk lagstiftning

Grundläggande regler om arbetsmiljöns utformning finns i arbetsmiljölagen (1977:1160) och vissa kompletterande regler i arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Bestämmelser om yrkesinspektion finns i 7 kap. arbetsmiljölagen. I 7 kap. 1 § anges att tillsyn över efterlevnaden av lagen och med stöd av lagen meddelade föreskrifter utövas av Arbetsmiljöverket. Reglerna i arbetsmiljölagen ger ramen för Arbetsmiljöverkets föreskrifter som mer i detalj anger krav och skyldigheter beträffande arbetsmiljön. Arbetsmarknadens parter deltar i föreskriftsarbetet och inför Arbetsmiljöverkets styrelsemöten hålls partssamråd. Vidare ingår samhällsrepresentanter i Arbetsmiljöverkets styrelse. Konventionens krav på samråd tillgodoses ytterligare genom den verksamhet som bedrivs inom Lantbrukets Arbetsmiljökommitté (LAMK). I kommitténs arbete deltar representanter för parterna inom jordbruksområdet, Arbetsmiljöverket samt andra intressenter inom jordbruket.

De frågor som behandlas i konventionen nr 184 och rekommendationen nr 192 regleras i följande av Arbetsmiljöverket utfärdade föreskrifter:

- AFS 1990:11 Arbete med försöksdjur
- AFS 1994:11 Organiskt damm i lantbruk
- AFS 1994:32 Gravida och ammande arbetstagare
- AFS:1994:48 Maskiner och vissa andra tekniska anordningar
- AFS 1996:1 Minderåriga
- AFS 1997:12 Biologiska ämnen
- AFS 1998:1 Belastningsergonomi
- AFS 1998:4 Användning av arbetsutrustning
- AFS 1998:6 Bekämpningsmedel
- AFS 2000:4 Kemiska arbetsmiljörisker
- AFS 2000:42 Arbetsplatsens utformning
- AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete.

Föreskrifter om arbete med djur är för närvarande under utarbetande.

Konventionens bestämmelse beträffande arbetstid, nattarbete och vilotid tillgodoses i arbetstidslagen (1982:673) och bestämmelsen om försäkring mot olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Slutligen kan tilläggas att Arbetsmarknadsstyrelsen i samband med beviljande av arbetstillstånd ställer krav att säsonganställda skall ges dräglig bostad.

Remissinstanserna

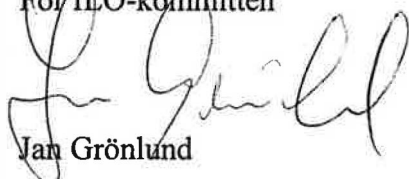
Inte någon remissinstans har funnit att det föreligger hinder mot en svensk ratifikation av konventionen nr 184 eller att rekommendationen skulle föranleda att några särskilda åtgärder behöver vidtas i Sverige.

ILO-kommittén

ILO-kommittén konstaterar att den konvention om arbetsmiljö och arbetshygien i lantbruket som antogs av Internationella arbetskonferensen år 2001 fick en bred anslutning av samtliga parter. Remissinstanserna har inte funnit några hinder för en svensk ratifikation av konventionen nr 184. Kommittén gör ingen annan bedömning utan anser att konventionen kan och bör ratificeras av Sverige. Enligt kommitténs uppfattning är konventionen nr 184 och den kompletterande rekommendationen nr 192 tillsammans med konventionen (nr 129) om yrkesinspektion inom jordbruket viktiga instrument i det pågående internationella arbetet för att främja arbetarskyddet inom lantbruket. Rekommendationen föranleder enligt kommitténs mening ingen ytterligare åtgärd.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad ordförande, ledamöterna Lilja Hansson, Delang, Rudeberg, Emriksdotter, Edström, Jonsson och Bengtsson. Närvarande har varit ersättarna Eriksson, Norin, Westberg och Johansson, experterna Kruse och Gotare och, adjungerade, Emma Boman Lindberg, N, Rune Andersson och Ulf Andersson, båda Arbetsmiljöverket, Leif Remahl, Sjöfartsverket, Anenett Olofsson, LO-TCO Rättsskydd, och Mats Hansson, Svenska Kommunalarbetsförbundet, samt undertecknad sekreterare.

För ILO-kommittén

Jan Grönlund

Kerstin Wiklund